

Højt begavede børn i dagtilbud

Af Pia Ryding & Ole Kyed

Dette skriv er henvendt til primært pædagoger og personale i børnehaverne, men også til forældre til højt begavede børn. Formålet er at formidle viden om og kendskab til

kendetegnene ved høj begavelse samt enkle værktøjer til at støtte og hjælpe de højt begavede børn i institutionen. Målet er at børnene ses og derved behandles på en måde som bedst støtter deres udvikling. Dette skriv vil ikke kunne erstatte en eventuel udredelse af barnet.

Skrivet er bygget op med en beskrivelse af kendetegn først efterfulgt af enkle måder til at støtte barnet på. Til sidst er en liste af henvisninger til dig som vil vide mere.

Højt begavede børn kan have nogle – men ikke nødvendigvis alle – af de følgende kendetegn. Og nedenstående er derfor ikke en facit-liste, men derimod en liste over nogle af de måder den høje begavelse kan vise og udmønte sig på.

Nogle højt begavede børn er lette at spotte – de har lært sig selv f.eks. at læse eller regne, nogle allerede som 2-3 årige. Kreativt højt begavede børn vil på samme måde skille sig tydeligt ud. Dette er dog på ingen måde typisk.

Børnene kan have et veludviklet sprog med et stort ordforråd. De kan bruge "voksenord" og voksne vendinger. De vil ikke altid have en fuld forståelse af de enkelte ord, men blot en generel bedre og tidligere sprogforståelse. Børnene kan tale på en måde, så de har brug for hjælp af en voksen til at oversætte, ikke kun det de konkret siger, men også de komplicerede regler de kan lave i en lege-situation.

Børnene kan beskæftige sig med de store ting i livet. Tanker om liv, død og hvordan tingene hænger sammen kan fylde rigtigt

meget, og tankerne kommer ofte tidligere end forventet/normalt. Nogle børn vil lede efter sammenhænge og mening. Børnene kan have en filosofisk tilgang til disse store tanker. Samtidig kan børnene observere deres omverden meget detaljeret – det kan være de bemærker en ny frisure hos stuepædagogen, bemærker at en af de andre på stuen har fået nye strømpebukser eller at de for anden dag i træk får den grønne kop til frugt.

Nogle børn kan skille sig ud i lege-situationer. Ikke kun fordi de laver komplicerede lege, men også deres valg af lege kan være anderledes. Nogle børn vil primært vælge at lege konstruktions, rolle – eller fantasilege.

Børnene kan have en nærmest ekstrem evne til at fordybe sig. For nogle børn gælder dette dog kun, når de beskæftiger sig med ting/emner de selv har valgt eller ting/emner de finder interessante.

Børnene kan være "kloge", vidende, nysgerrige eller videbegærlige. Børnene kan virke umættelige, og blive ved med at spørge og spørge. De kan vide overraskende ting, som afspejler en god hukommelse og/eller en god evne til at opfatte og bearbejde information. Udover at børnene kan spørge meget, kan de stille overraskende spørgsmål – spørgsmålene kan være ikke alders typiske eller blot anderledes end forventet i sammenhængen.

Børnene kan være perfektionistiske. Dette kan udtrykke sig ved, at de laver bestemte ting meget langsomt og ekstremt omhyggeligt. Der kan også være ting de ikke vil lave, da de ikke synes de mestrer dette. Nogle gange kan perfektionismen komme til udtryk ved en ekstrem selv-kritik og et lavt selvværd.

Nogle børn er meget (selv-)retfærdige. Der er ingen tvivl om at de ved, hvad der er rigtigt og forkert – og giver udtryk for det. Det selvretfærdige eventuelt kombineret med et avanceret sprog gør, at de kan tale

sig ud af rigtigt mange situationer. Andre måder dette kan ses på, er ved at de retter andre. I f.eks. spisesituationer kan barnet sidde og rette andre børn, eller henvende sig til personalet for at fortælle at et andet barn ikke sidder pænt. Hvilket altså ikke nødvendigvis betyder at barnet selv sidder pænt!

Børnene kan trives bedst i mindre grupper eller en-til-en. Børnene kan reagere forskelligt på at være i store grupper: nogle trækker sig, nogle bliver flagrende og nogle bliver voldsomt udadreagerende. Husk at dette ikke er en facit-liste og der er sikkert masser af andre måder for børnene at vise på at de ikke trives i den store gruppe.

Børnene kan af forskellige årsager søge mere voksen-kontakt end forventet. At barnet søger mere voksen-kontakt kan skyldes et umættet intellektuelt behov, at der er mere modspil for barnet i relationen eller at barnet har behov for en mere tryk relation. I nogle grupper vil barnet ikke have et andet barn at spejle sig i og kan derfor søge ekstra voksen-kontakt.

Børnene kan have et mere intenst temperament, dvs. de vil opleves som f.eks. mere vrede, mere tilbageholdende, mere kede af eller mere begejstrede. Generelt bare mere af det hele. De kan qua deres intense temperament virke voldsomme og til tider grænseoverskridende, især på andre børn. Er børnene sammen med andre de harmonerer med, vil du som regel ikke opleve dette så tydeligt, da det enkelte barn naturligt accepterer andres intense temperament.

Børnene kan have svært ved bestemte ting rent motorisk. Børnene kan måske ikke skrive/tegne/male alderssvarende. Børnene kan have svært ved at binde snøreband, nogle kan have svært ved at cykle, for nogle børn er det noget tredje eller fjerde som driller/halter. Alt dette er et spørgsmål om tålmodighed og respekt. Børnene lærer det, blot på et andet tidspunkt end først forventet.

Nogle børn kan være asynkront udviklet. Typisk er de intellektuelt ældre end deres fysiske alder og yngre modenhedsmæssigt. Der kan være situationer, hvor de ved intellektuelt hvad de skal gøre f.eks. ikke tage legetøj fra andre, mens de følelsesmæssigt har et helt andet behov, de vil bare så gerne have det legetøj! Dette gør naturligvis barnet frustreret, for der er ingen løsning, der tilfredsstillende alle barnets behov. At børnene så samtidig kan have et mere modent sprog kan gøre det svært for den voksne at se de forskellige aldre. Barnet kan lyde ældre end de er, og vil pga. dets asynkronitet reagere langt fra forventet.

Kort opsummeret – men ikke som en endegyldig facitliste - kan man sige at høj begavelse kan vise sig ved at barnet har nogle af følgende kendetegn:

- Har et intenst temperament
- Er videbegærligt og nysgerrigt – måske klogt
- Bruger sproget anderledes, mere voksent eller bare mere end jævnaldrende
- Trives bedst i mindre grupper
- Beskæftiger sig med andre ting og/eller beskæftiger sig anderledes med tingene end jævnaldrende
- Er perfektionistisk
- Er filosofisk anlagt
- Har en stor indre politibetjent
- Er asynkront udviklet
- Har behov for struktur
- Eller måske bare er mere af det hele ... mere distraet, mere sart, mere koncentreret, mere nysgerrigt, mere følsomt, mere observant, mere ...

Det grundlæggende for børnene er, at de ofte skal behandles anderledes og have andre tilbud for at føle sig ens med gruppen. Hvis du som omsorgsperson accepterer denne forskelsbehandling, vil både det højt begavede barn og resten af gruppen godtage dette og den ønskede gruppe-dynamik opstå.

Det er et godt udgangspunkt at møde barnet, der hvor det er. Dvs. begynder barnet tidligt på at interessere sig for tal eller bogstaver, så støt endelig barnet og giv barnet relevante puslespil, bøger og spil at lege med. Hvis barnet kan læse er det vigtigt at være opmærksom på hvilket information barnet kommer i nærheden af – forsiden af Ekstra Bladet kan være meget voldsom for et 4-årigt barn.

Mht. hvor meget viden barnet kan rumme – så kan barnet rumme viden indtil det siger eller viser stop. Der er absolut ingen grund til at holde sig tilbage. Brug din fornemmelse for hvor meget barnet kan rumme til at udfordre det. Barnet vil elske det – selv om du måske møder modstand pga. barnets perfektionisme – og du vil give barnet mulighed for at vokse og modnes. Dog er det vigtigt at være opmærksom på om barnet er asynkront udviklet, da et asynkront barn har behov for at der bliver talt til den aktuelle alder. Det asynkrone barn kan måske rumme masser af fakta fortalt på et højt niveau, men skal tales til på et andet niveau, når det gælder følelser. I ovenstående eksempel med legetøjet, kan man tale om reglerne for hvem-har-hvad-hvornår til det intellektuelt store barn og samtidig tale om følelsen ved at få/ikke få til det lille umodne barn.

Det vil indimellem kunne føles som om du skal forklare alting for barnet. Og det er formodentlig rigtigt. Der er rigtigt mange højt begavede børn som har det bedst med at få forklaringen med. Det kan være det skal være "Gå ud og tag tøj på, vi skal på legepladsen" i stedet for "Gå ud og tag tøj på" eller "Sid pænt, det generer din sidemand når du hopper, for så spilder han sin mælk" i stedet for "Sid stille". Det sidste giver ikke mening for barnet – det kan ikke se, hvorfor det skal sidde stille.

For nogle højt begavede børn er forudsigelighed og struktur meget vigtig. De nyder dagligdagens rutiner, og bliver bragt ud af ligevægt, hvis rutinerne brydes. Det kan være en hjælp at bruge lidt ekstra tid på at fortælle barnet om rutinerne ved institutions start. Når rutinerne brydes er

det en stor hjælp at fortælle det til barnet. Nogle børn kan have brug for en fast plads til frokost, andre skal bare have at vide, at i morgen tager vi på tur. Igen er det op til dig at se og fornemme barnets behov. Måske kan du få informationen ved at spørge forældrene.

Nogle børn vil bruge legetøjet anderledes. Det er vigtigt at vi som voksne ikke hiver vores forestilling om, hvordan man leger ned over hovedet på dem. I stedet skal de opmuntres og støttes i at udforske og se verden på deres egen, nogle gang lidt spøjse måde. Dette er måske endnu mere relevant, når barnet maler, tegner, leger med ler etc. Det er vigtigt at støtte barnet i processen – ikke produktet.

Dette hænger også sammen med at nogle børn er ekstremt perfektionistiske. Det er vigtigt at få støttet barnet på dette område meget tidligt, da det er en de ting de højt begavede børn meget let tager med sig videre i livet. Barnet kan støttes ved at man refererer tilbage til tidligere episoder, hvor barnet har gjort noget nyt og/eller øvet noget. Meningen er at barnet skal genopleve succesen og få fornemmelsen af at det godt kan betale sig at prøve og at øve sig. I de situationer hvor du som voksen måske vælger at presse barnet udover dets grænse, er det vigtigt at fejre succesen med barnet. Ros barnet – det har det virkelig brug for. Og vær opmærksom på, hvad du roser for. Netop fordi nogle ting vil være ekstremt lette for barnet og derfor ikke rigtigt tæller, skal du være opmærksom på at rose barnet for indsatsen. Det 2½årige barn, der lige har lavet et puslespil med 50 brikker på rekord tid, skal nok bare have et puslespil med 75 brikker, hvorimod den 5-årige, der endelig har fået farvelagt bare en ¼ del af en tegning inden for stregerne, virkelig har brug for positive tilkendegivelser.

Nogle børns indre politimand kan slet ikke styre sig – og det kan naturligvis skabe problemer for barnet selv. Det er vigtigt at barnet ved – og bliver ved med at få at

vide, at det er de voksnes opgave at sikre sig at alle sidder pænt etc. Barnet kan få sat sig selv i en rigtig uheldig position, som det slet ikke kender og kan overskue konsekvenserne af. Tit er det hensigtsmæssigt for barnet at tage en dialog om dets adfærd. F.eks. kan du spørge ind til hvordan barnet selv vil opleve at blive irettesat af en af dets kammerater, og så koble det til at sådan er det nok også for kammeraten, når barnet irettesætter.

Selv om nogle højt begavede børn har et lille søvn-behov vil det være godt med en pause midt på dagen. Børnene tager ekstremt meget ind og gør dette på meget kort tid. Derfor er det godt med middagsluren/hviletimen til at fordøje alt det oplevede. Nogle børn vil ikke middagsluren eller holder op med at have behov for at sove meget tidligt, og der kan pausen fås ved at lave stille aktiviteter et sted, hvor det kan være lidt i fred.

Nogle børn kan have behov for mere ro end hvad hviletimen midt på dagen giver. Dette kan gøres præcist som det passer ind i den enkelte institution. Nogle steder vil det være godt at komme med ind en time på kontoret, andre steder laver man ofte aktiviteter i små grupper eller man tager en mindre gruppe med ud at gå.

Hvis barnet leger mere alene end barnet ønsker, kan man ved f.eks. frugt lade hvert enkelt barn fortælle, hvor og hvad de vil lege med. Du har så som voksen mulighed for at koble børn sammen, skille nogle ad eller foreslå lege, hvis barnet er usikkert.

Selv om del af børnene virker som inde – eller boglige børn, kan de stadig have rigtigt godt af masser af luft og fysisk aktivitet. Netop fordi nogle af børnene kan virke eller er svage motorisk er det rigtigt fint at finde aktiviteter, der styrker disse områder. Til eksempel er der en del højtbegavede børn, der ikke kan snøre snørebånd før de er 8, og også en del børn som er lang tid om at finde balancen på en cykel. Igen er det op til dig som voksen at se barnets behov og især barnets reelle kunnen.

Hvis barnet bliver flagrende, kan det hjælpe at lave en "samle"-øvelse. Barnet står eller ligger med strakte, nogenlunde samlede ben. Armene krydses over brystet og barnet ligger en hånd (modsat) på hver skulder. Barnet trækker vejret dybt ned i maven og ånder langsomt ud. Dette gøres minimum 3 gange.

Arbejder du i en institution har du højst sandsynligt allerede mødt højt begavede børn. Du har måske mødt nogle som har haft det rigtigt, rigtigt svært og ikke har kunnet finde deres plads i sig selv og/eller gruppen. Du kan måske genkende barnet nu, men vidste bare ikke før, lige præcis hvad det var. Og tænker måske nu 'kan det virkelig passe, var det virkelig bare det?!'. Måske var det bare det, men det kan selvfølgelig også havde været højt begavelse kombineret med andre ting.

Måske husker/kan du huske de højt begavede børn, som du har set og mødt som de var; sådan lidt spøjse, kloge, distræte, bare sådan lidt forskellig fra de andre børn. Og det betyder, at du har gjort, hvad du har fornemmet og følt er rigtigt for barnet – og det har det så været helt fantastisk.

Hvis du har en mistanke om at et barn er højt begavet, så tal gerne med forældrene om det. Forældrene oplever måske blot at deres barn er anderledes end andres – måske har de allerede en ide om, hvad det handler om. Og så er det rigtigt godt at få nogle ord på. Specielt i forbindelse med skolestart er det relevant at tage snakken, da en del højt begavede børn netop ved mødet med skolen kan opleve sig selv som anderledes.

Hvis barnet mistrives og ovenstående ikke har haft den ønskede effekt eller hvis du har mistanke om at der er mere og/eller andet galt, skal du overveje om det ikke er tid til at kontakte PPR. PPR kan hjælpe med råd og vejledning samt yderligere tiltag ud fra det konkrete barns aktuelle situation.

Kildeliste:

www.giftedchildren.dk

Følgende opgaver omhandler børn i dag-institution og kan findes på Gifted Childrens hjemmeside:

04 Børn med særlige begavelsesmæssige forudsætninger – opgave fra PLS, juni 2004

03 Børn med særlige forudsætninger – opgave fra Frøbel Seminariet, maj 2004

På Gifted Childrens hjemmeside er der adgang til artikler, andre relevante links etc.

www.nace.co.uk

www.qagtc.org.au

På denne side kan det anbefales at kigge under litteratur, hvor der er en fin artikelsamling. Om yngre børn er der bl.a. artiklerne "Characteristics of Young Gifted Children" og "Ideas and Activities for Parents of Preschool Gifted Children".

www.kidsource.com/kidsource/content/nuturing_giftedness.html

Bøger:

De intelligente børn af Ole Kyed

Børn kan af Ben Furman